



KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 2.8.2005  
KOM(2005)350 endelig

Forslag til

**RÅDETS AFGØRELSE**

**om undertegnelse af samarbejdsaftalen om et civilt globalt  
satellitnavigationssystem (GNSS) mellem Det Europæiske Fællesskab og dets  
medlemsstater og Ukraine**

(forelagt af Kommissionen)

## **BEGRUNDELSE**

Ukraine er en af de otte rumfartsnationer i verden, som besidder betydelig teknologisk viden om rumprogrammer, og som har opnået væsentlige resultater inden for satellitnavigationsapplikationer, udstyr, brugersegmenter og regional teknologi.

Den ukrainske rumfartsindustri er blandt de førende i verden inden for konstruktion og fremstilling af løfteraketter og kritiske GNSS-komponenter.

Siden 2000 har Ukraine vist interesse i europæiske GNSS-projekter og har udviklet sit eget bidrag til testfaciliteten "EGNOS System Test Bed" for det regionale Egnos-system, der er en forløber for Galileo.

På et topmøde den 7. oktober 2003 vedtog EU og Ukraine en fælleserklæring om samarbejde inden for satellitnavigation.

Den 18. februar 2004 vedtog Kommissionen en meddelelse med titlen "Statusrapport om forskningsprogrammet Galileo i begyndelsen af 2004"<sup>1</sup>. I kapitel 2 i meddelelsen, "Styrkelse af det internationale samarbejde", udstikkes en strategi for udvikling af den internationale dimension af Galileo.

I de konklusioner, som Rådet vedtog den 9. marts 2004 på grundlag af denne meddelelse, tilskyndte det til "en yderligere udbygning af det internationale samarbejde på dette område".

På den ukrainske regerings opfordring præsenterede Kommissionens tjenestegrene den 21. juni 2004 Galileo-programmet for Ukraines regering og erhvervsliv. Herefter orienterede parterne hinanden om, hvor langt de hver især var nået med deres politik for satellitnavigation, og hvilke mål de havde sat sig, og drøftede, hvilke former et samarbejde kunne antage. Drøftelserne bekræftede, at Ukraine ville kunne yde et værdifuldt bidrag til Galileo-programmet. Rammerne for en vidtrækkende samarbejdsaftale mellem Fællesskabet og Ukraine blev drøftet med henblik på at anbefale de respektive politiske myndigheder at indgå en sådan aftale.

Den 2. juli 2004 anmodede Ukraine om, at der indledtes forhandlinger om en samarbejdsaftale om Egnos/Galileo.

Den 7. oktober 2004 vedtog Rådet forhandlingsdirektiver, der bemyndigede Kommissionen til at indlede forhandlinger om udformning af en samarbejdsaftale om et civilt globalt satellitnavigationssystem (GNSS) mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater og Ukraine.

Under formelle forhandlinger i Kiev den 3. juni 2005 nåede repræsentanter for Kommissionen og Ukraine til enighed om aftalens indhold og paraferede den vedhæftede aftale.

Rådets særlige udvalg vedrørende Galileo er blevet hørt i overensstemmelse med forhandlingsdirektiverne.

---

<sup>1</sup> KOM(2004)112 endelig, 18. februar 2004.

Kommissionen henstiller til Rådet, at det på grundlag af traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, særlig artikel 133 og 170, sammenholdt med artikel 300, stk. 2, første afsnit, første punktum, giver bemyndigelse til undertegnelse af samarbejdsaftalen om et civilt globalt satellitnavigationssystem (GNSS) mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater og Ukraine.

Forslag til

## RÅDETS AFGØRELSE

### **om undertegnelse af samarbejdsaftalen om et civilt globalt satellitnavigationssystem (GNSS) mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater og Ukraine**

RÅDET FOR DEN EUROPÆISKE UNION HAR -

under henvisning til traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, særlig artikel 133 og 170, sammenholdt med artikel 300, stk. 2, første afsnit, første punktum,

under henvisning til forslag fra Kommissionen<sup>2</sup> og

ud fra følgende betragtninger:

- (1) Kommissionen har ført forhandlinger om en aftale med Ukraine.
- (2) Aftalen, der blev paraferet den 17. marts 2004, bør undertegnes med forbehold af senere indgåelse -

TRUFFET FØLGENDE AFGØRELSE:

#### *Eneste artikel*

Formanden for Rådet bemyndiges til at udpege den person, der er beføjet til på Det Europæiske Fællesskabs vegne at undertegne samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Fællesskab og dets medlemsstater og Ukraine om et civilt globalt satellitnavigationssystem (GNSS) med forbehold af senere indgåelse.

Teksten til aftalen er knyttet til denne afgørelse.

Udfærdiget i Bruxelles, den

*På Rådets vegne  
Formand*

---

<sup>2</sup> EFT C [...], [...], s. [...].

## **BILAG**

### **SAMARBEJDSAFTALE** **OM ET CIVILT GLOBALT SATELLITNAVIGATIONSSYSTEM (GNSS) MELLE** **DET EUROPÆISKE FÆLLESSKAB OG DETS MEDLEMSSTATER OG UKRAINE**

DET EUROPÆISKE FÆLLESSKAB, i det følgende benævnt “Fællesskabet”,

samt

KONGERIGET BELGIEN,

DEN TJEKKISKE REPUBLIK,

KONGERIGET DANMARK,

FORBUNDSREPUBLIKKEN TYSKLAND,

REPUBLIKKEN ESTLAND,

DEN HELLENSKE REPUBLIK,

KONGERIGET SPANIEN,

DEN FRANSKE REPUBLIK,

IRLAND,

DEN ITALIENSKE REPUBLIK,

REPUBLIKKEN CYPERN,

REPUBLIKKEN LETLAND,

REPUBLIKKEN LITAUEN,

STORHERTUGDØMMET LUXEMBOURG,

REPUBLIKKEN UNGARN,

REPUBLIKKEN MALTA

KONGERIGET NEDERLANDENE,

REPUBLIKKEN ØSTRIG,

REPUBLIKKEN POLEN,

DEN PORTUGISISKE REPUBLIK,

REPUBLIKKEN SLOVENIEN,

DEN SLOVAKISKE REPUBLIK,

REPUBLIKKEN FINLAND,

KONGERIGET SVERIGE,

DET FORENEDE KONGERIGE STORBRITANNIEN OG NORDIRLAND,

kontraherende parter i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, i det følgende benævnt “medlemsstater”, på den ene side,

og

UKRAINE på den anden side

under ét i det følgende benævnt “parterne”,

som tager hensyn til den fælles interesse i at udvikle et globalt navigationssatellitsystem til civil brug,

som anerkender betydningen af Galileo som et bidrag til navigations- og informationsinfrastrukturen i Det Europæiske Fællesskab og Ukraine,

som anerkender, at Ukraines arbejde med satellitbaseret navigation har nået et fremskredent stade,

som tager hensyn til den stigende udvikling af GNSS-anvendelser i Ukraine, Det Europæiske Fællesskab og andre dele af verden,

ER BLEVET ENIGE OM FØLGENDE:

## **ARTIKEL 1**

### **Aftalens formål**

Aftalen har til formål at fremme, lette og intensivere samarbejdet mellem parterne om civil global satellitnavigation.

## **ARTIKEL 2**

### **Definitioner**

I denne aftale forstås ved:

“forstærkning”: Regionale eller lokale mekanismer som f.eks. Egnos (European Geostationary Navigation Overlay System). Sådanne mekanismer giver brugerne øget udbytte af hovedkonstellationerne i form af bl.a. øget nøjagtighed, disponibilitet, integritet og pålidelighed.

“Galileo”: Et selvstændigt europæisk system for global satellitbaseret navigation og tidsbestemmelse, som er under civil kontrol, og som skal levere GNSS-tjenester, der konstrueres og udvikles af Fællesskabet og dets medlemsstater. Driften af Galileo kan overlades til en privat part. Galileo skal efter planen omfatte en eller flere tjenester med

forskellige formål: alment tilgængelige (“åbne”) tjenester, forretningsmæssige tjenester, livskritiske tjenester og eftersøgnings- og redningstjenester samt den beskyttede statsregulerede tjeneste til brug for offentlige myndigheder.

“åben Galileo-tjeneste” (GALILEO Open Service - OS): En tjeneste, der er frit tilgængelig og gratis at anvende for offentligheden.

“livskritisk Galileo-tjeneste” (GALILEO Safety of Life Service - SoL): En tjeneste, der er baseret på den åbne tjeneste, og som yderligere tilbyder integritetsoplysninger, signalautentificering, driftsgarantier og andre faciliteter, der er nødvendige til livskritiske anvendelser inden for luft- og søfart.

“forretningsmæssig Galileo-tjeneste” (GALILEO Commercial Service - CS): En tjeneste, der letter udvikling af professionelle anvendelser, og som giver ekstra fordele sammenlignet med den åbne tjeneste, navnlig i form af højere datahastighed, driftsgarantier og større nøjagtighed.

“Galileo-tjeneste til eftersøgnings- og redningsoperationer” (GALILEO Search and Rescue Service): En tjeneste, der forbedrer eftersøgnings- og redningsoperationer ved at sikre en hurtigere og mere nøjagtig lokalisering af nødradiosendere og give mulighed for besvarelse af nødsignaler.

“statsreguleret Galileo-tjeneste” (GALILEO Public Regulated Service - PRS): En beskyttet positions- og tidsbestemmelsestjeneste med begrænset adgang, der er konstrueret med det særlige formål at tjene autoriserede brugere i den offentlige sektor.

“lokale Galileo-elementer”: Lokale mekanismer, der giver brugerne af Galileos satellitbaserede navigations- og tidssignaler inputdata, som supplerer dem, der fås fra den benyttede hovedkonstellation. Lokale elementer kan etableres for at opnå større ydeevne omkring lufthavne, søhavne og i byområder eller andre geografisk problematiske miljøer. Galileo vil omfatte en generel strategi for udvikling af lokale elementer for at støtte markedsudviklingen og lette standardisering.

“udstyr til global navigation samt steds- og tidsbestemmelse”: Alt civilt slutbrugerudstyr, der er konstrueret til at transmittere, modtage eller behandle satellitbaserede navigations- eller tidssignaler med henblik på levering af en tjeneste eller for at fungere med regional forstærkning.

“regulerende foranstaltning”: Enhver lov, administrativ forskrift, procedure, beslutning, administrativ foranstaltning eller tilsvarende foranstaltning truffet af en part.

“interoperabilitet”: En situation på brugerniveau, hvor en modtager for to systemer kan udnytte signaler fra to systemer, som tilsammen giver præstationer, der er ligeværdige med eller bedre end præstationerne fra et af systemerne alene. Interoperabilitet mellem globale og regionale satellitnavigationssystemer øger kvaliteten af de tjenester, der er til rådighed for brugerne.

“intellektuel ejendom”: Defineres på samme måde som “intellektuel ejendomsret” i artikel 2 i konventionen om oprettelse af Verdensorganisationen for Intellektuel Ejendomsret, udfærdiget i Stockholm den 14. juli 1967.

“erstatningsansvar”: Det forhold, at en fysisk eller juridisk person efter bestemte retsprincipper og regler kan drages til økonomisk ansvar for skader, der påføres en anden

fysisk eller juridisk person. Erstatningspligten kan være fastlagt i en aftale (kontraktligt ansvar) eller i en retsnorm (ikke-kontraktligt ansvar).

“fortrolige oplysninger”: Officielle oplysninger, som skal behandles fortroligt af hensyn til nationale forsvarsinteresser eller parternes udenrigspolitiske forbindelser, og som klassificeres i overensstemmelse med deres gældende love og forskrifter.

### **ARTIKEL 3**

#### **Principperne for samarbejdet**

Parterne er enige om at anvende følgende principper for det samarbejde, der er omfattet af denne aftale:

1. Gensidigt udbytte på grundlag af en overordnet ligevægt mellem rettigheder og forpligtelser.
2. Partnerskab i Galileo-programmet efter de procedurer og regler, der er fastlagt for forvaltningen af det.
3. Gensidige muligheder for at medvirke i samarbejdsaktiviteter i Det Europæiske Fællesskabs og Ukraines GNSS-projekter til civil brug.
4. Rettidig udveksling af informationer, der kan have betydning for samarbejdet.
5. Rimelig beskyttelse af intellektuelle ejendomsrettigheder, jf. artikel 8, stk. 2, i denne aftale.

### **ARTIKEL 4**

#### **Samarbejdsområder**

1. Samarbejdet inden for satellitbaseret navigation og tidsbestemmelse omfatter følgende områder: radiofrekvenser, videnskabelig forskning og uddannelse, industrisamarbejde, handel og markedsudvikling, standarder, certificering og forskrifter, udvikling af globale og regionale jordbaserede GNSS-forstærkningssystemer, sikkerhed, erstatningsansvar og dækning af omkostninger. Parterne kan ændre denne liste ved fælles overenskomst.

2. Hvis begge parter ønsker det, kan samarbejdet udvides til at omfatte:

2.1. følsomme Galileo-teknologier og varer underlagt eksportkontrollforskrifter i EU, EU's og ESA's medlemsstater, ordningen om kontrol af missilteknologi og Wassenaar-arrangementet, samt kryptografi og væsentlige informationssikkerhedsteknologier og -varer,

2.2. Galileo-systemets sikkerhedsarkitektur (rum-, jord- og brugersegmenterne),

2.3. sikkerhedskontrolfunktioner i Galileos globale segmenter,

2.4. statsregulerede tjenester i forbindelse med disses definition, udvikling, implementering, afprøvning, evaluering og drift (forvaltning og brug), samt

2.5. udveksling af fortrolige oplysninger om satellitnavigation og Galileo.

En sådan udvidelse af samarbejdet kræver, at parterne indgår en sær aftale herom.

3. Denne aftale berører ikke den institutionelle struktur, der er etableret ved Fællesskabets lovgivning med henblik på driften af Galileo-programmet. Aftalen berører endvidere ikke gældende love, forskrifter eller foranstaltninger til gennemførelse af ikke-spredningsforpligtelser, eksportkontrol for varer med dobbelt anvendelsesformål eller nationale indenlandske foranstaltninger med henblik på sikkerhed og kontrol med immaterielle teknologioverførsler.

## **ARTIKEL 5**

### **Samarbejdsformer**

1. Parterne fremmer inden for rammerne af gældende forskrifter i størst muligt omfang samarbejdet i henhold til denne aftale med det formål at yde sammenlignelige muligheder for deltagelse i deres aktiviteter inden for de områder, der er opført i artikel 4.

2. Parterne er enige om at gennemføre samarbejdsaktiviteter som nævnt i artikel 6 til 13 i denne aftale.

## **ARTIKEL 6**

### **Radiofrekvenser**

1. Parterne er enige om at bygge videre på tidligere succeser inden for rammerne af Den Internationale Telekommunikationsunion og fortsætte samarbejdet og den gensidige støtte i spørgsmål om radiofrekvenser.

2. I den forbindelse fremmer parterne passende frekvenstildelinger til Galileo for at sikre, at Galileo-tjenester kan stilles til rådighed for brugere i hele verden, særlig i Ukraine og Fællesskabet.

3. Endvidere anerkender parterne betydningen af at beskytte radionavigationspektret mod afbrydelse og interferens. Til dette formål vil de søge at indkredse kilder til interferens og søge gensidigt acceptable løsninger til bekæmpelse af denne interferens.

4. Intet i denne aftale må fortolkes på en sådan måde, at det er i modstrid med Den Internationale Telekommunikationsunions gældende bestemmelser, herunder ITU's radioreglement.

## **ARTIKEL 7**

### **Videnskabelig forskning og uddannelse**

Parterne fremmer fælles forsknings- og uddannelsesaktiviteter inden for GNSS gennem europæiske og ukrainske forskningsprogrammer, herunder Det Europæiske Fællesskabs rammeprogram for forskning og udvikling, forskningsprogrammerne under Den Europæiske Rumorganisation og andre relevante programmer, som forvaltes af Fællesskabet eller de ukrainske myndigheder.

De fælles forskningsaktiviteter bør bidrage til planlægningen af den fremtidige udvikling af et GNSS til civil brug.

Parterne er enige om at fastlægge en mekanisme, der kan sikre effektive kontakter og deltagelse i forsknings- og uddannelsesprogrammerne.

## **ARTIKEL 8**

### **Industrisamarbejde**

1. Parterne tilskynder til og støtter samarbejde mellem industrier fra de to parter, bl.a. ved joint ventures og gensidig deltagelse i relevante industrisammenslutninger med det formål at etablere Galileo-systemet og at fremme udnyttelse og udvikling af Galileos applikationer og tjenester.

2. For at lette industrisamarbejdet sørger parterne for en passende og effektiv beskyttelse og håndhævelse af intellektuelle, industrielle og kommercielle ejendomsrettigheder på områder og i sektorer af relevans for udviklingen og driften af Galileo/Egnos i overensstemmelse med de højeste internationale standarder, herunder effektive midler til at håndhæve disse standarder.

3. Ukraines eksport til tredjelande af følsomme produkter, som specifikt er udviklet og finansieret via Galileo-programmet, skal forelægges til forhåndsgodkendelse i Galileos kompetente sikkerhedsmyndighed, hvis denne myndighed har henstillet til, at disse varer gøres til genstand for eksportgodkendelse i overensstemmelse med de gældende forskrifter. I forbindelse med enhver sær aftale, jf. aftalens artikel 4, stk. 2, skal der også opstilles en egnet ordning, efter hvilken Ukraine kan henstille til, at varer gøres til genstand for eksportgodkendelse.

4. Parterne tilskynder til, at forbindelserne mellem Galileo-programmets forskellige interesseparter i Ukraine og EU styrkes som led i industrisamarbejdet.

## **ARTIKEL 9**

### **Handel og markedsudvikling**

1. Parterne tilskynder til handel med og investering i satellitnavigationsinfrastruktur og -udstyr samt lokale Galileo-elementer og Galileo-applikationer i Fællesskabets og Ukraine.

2. Til dette formål udbreder parterne kendskabet til Galileos satellitbaserede navigationsaktiviteter blandt offentligheden, indkredser mulige hindringer for vækst i GNSS-applikationer og træffer passende foranstaltninger for at lette denne vækst.

3. Med det formål at indkredse og effektivt reagere på brugerbehov overvejer Fællesskabet og Ukraine at oprette et åbent GNSS-brugerforum.

## **ARTIKEL 10**

### **Standarder, certificering og forskrifter**

1. Parterne anerkender værdien af at samordne fremgangsmåderne inden for internationale standardiserings- og certificeringsorganer for globale satellitnavigationstjenester. Parterne vil navnlig i fællesskab støtte udviklingen af Galileos standarder, fremme deres anvendelse i Ukraine og i resten af verden og lægge vægt på interoperabilitet med andre GNSS-systemer.

Et af formålene med samordningsindsatsen er at fremme en udbredt og innovativ anvendelse af Galileos åbne og forretningsmæssige tjenester samt dets livskritiske tjenester som en verdensomspændende standard for navigation og tidsbestemmelse.

Parterne er enige om at skabe gunstige vilkår for udvikling af Galileo-applikationer.

2. Parterne samarbejder derfor med det formål at fremme og gennemføre målene for denne aftale om alle de sager vedrørende GNSS, der tages op navnlig i Organisationen for International Civil Luftfart, Eurocontrol, Den Internationale Søfartsorganisation og Den Internationale Telekommunikationsunion.

3. På bilateralt plan sikrer parterne, at foranstaltninger vedrørende driftsmæssige og tekniske standarder, certificering samt licensvilkår og procedurer vedrørende GNSS ikke udgør unødige handelshindringer. Indenlandske krav skal bygge på objektive, ikke-diskriminerende, forud fastsatte og gennemskuelige kriterier.

## **ARTIKEL 11**

### **Udvikling af globale og regionale jordbaserede GNSS-forstærkningssystemer**

1. Parterne samarbejder om at definere og implementere systemarkitekturer til jordsegmentet, der giver optimal sikkerhed for Galileos/Egnos' integritet og Galileo- og Egnos-tjenesternes kontinuitet samt interoperabilitet med andre GNSS-systemer.

2. Til dette formål samarbejder parterne på regionalt plan om at implementere et jordbaseret regionalt forstærkningssystem i Ukraine på grundlag af Galileo-systemet. Hensigten med et sådant regionalt system er at yde regionale integritets- og højpræcisionstjenester i tillæg til dem, Galileo-systemet leverer på globalt plan. Som forløber forestiller parterne sig en udvidelse af Egnos i Ukraine-området ved hjælp af jordbaseret infrastruktur, der omfatter ukrainske stationer til afstandsbestemmelse og integritetsovervågning.

3. På lokalt plan letter parterne udviklingen af lokale Galileo-elementer.

## **ARTIKEL 12**

### **Sikkerhed**

1. Parterne er overbevist om nødvendigheden af at beskytte globale satellitnavigationssystemer mod misbrug, interferens, afbrydelse og fjendtlige handlinger.

2. Parterne alle tager realistiske skridt for at varetage hensynet til kvalitet, kontinuitet og sikkerhed for de satellitbaserede navigationstjenester og den dertil knyttede infrastruktur på deres områder.

3. Parterne anerkender, at samarbejdet om at opretholde Galileo-systemets og dets tjenesters sikkerhed er et vigtig fælles mål.

4. Derfor overvejer parterne at etablere en egnet kommunikationskanal for sikkerhedsspørgsmål i forbindelse med GNSS. De praktiske ordninger og procedurer fastlægges af parternes kompetente sikkerhedsmyndigheder i fællesskab i overensstemmelse med artikel 4.

## **ARTIKEL 13**

### **Erstatningsansvar og dækning af omkostninger**

Parterne samarbejder i nødvendigt omfang om at fastlægge og gennemføre en ordning for erstatningsansvar og omkostningsdækning, navnlig inden for rammerne af internationale og regionale organisationer, for at lette tilrådighedsstillelsen af civile GNSS-tjenester.

## **ARTIKEL 14**

### **Samarbejdsmekanisme og udveksling af oplysninger**

1. Arbejdet med at samordne og lette samarbejdet i henhold til denne aftale udføres på Ukraines vegne af Ukraines regering og på Fællesskabets og dets medlemsstaters vegne af Europa-Kommissionen.

2. I overensstemmelse med det i artikel 1 anførte mål nedsætter disse to organer, inden for rammerne af partnerskabs- og samarbejdsaftalen mellem De Europæiske Fællesskaber og deres medlemsstater og Ukraine, et styringsudvalg for GNSS, herefter benævnt "udvalget", til at forvalte aftalen. Udvalget vil bestå af officielle repræsentanter for hver part, og det fastsætter sin egen forretningsorden.

Styringsudvalget har bl.a. følgende opgaver:

2.1. at fremme, fremsætte henstillinger vedrørende og føre tilsyn med de forskellige samarbejdsaktiviteter, der er anført i aftalens artikel 4 til 13

2.2. at rådgive parterne om, hvordan de kan udbygge og forbedre samarbejdet efter aftalens principper

2.3. at påse, at aftalen fungerer og gennemføres effektivt.

3. Udvalget mødes som hovedregel en gang om året. Møderne holdes skiftevis i Fællesskabet og Ukraine. Der kan holdes yderligere møder, når en af parterne anmoder om det.

Udvalgets udgifter og udgifter, der opstår i udvalgets navn, bæres af den part, som de berørte medlemmer officielt repræsenterer. Andre udgifter end rejse- og opholdsudgifter, der er direkte forbundet med udvalgmøderne, bæres af værtsparten. Udvalget kan nedsætte fælles tekniske arbejdsgrupper om særlige emner, når parterne anser det for hensigtsmæssigt.

4. Relevante ukrainske foretagender har mulighed for at deltage i fællesforetagendet Galileo eller i Den Europæiske GNSS-Tilsynsmyndighed i overensstemmelse med gældende lovgivning og procedurer.

5. Parterne tilskynder til yderligere informationsudveksling om satellitbaseret navigation mellem deres institutioner og virksomheder.

## **ARTIKEL 15**

### **Finansiering**

1. Bidragsbeløbet og ordningerne for, hvordan Ukraine yder dette til Galileo-programmet gennem fællesforetagendet Galileo, fastlægges ved særskilt aftale og i overensstemmelse med de institutionelle ordninger i den gældende lovgivning.
2. Inden for rammerne af gældende love og bestemmelser tager hver part alle rimelige skridt og gør sit bedste for, at personer, kapital, materiel, data og udstyr, som har tilknytning til eller anvendes ved samarbejdsaktiviteter i henhold til denne aftale, uhindret kan få adgang til, opholde sig på og forlade dens område.
3. Hvis særlige samarbejdsordninger hos en part medfører, at der ydes finansiel støtte til deltagere fra den anden part, skal sådanne tilskud og finansieringsbidrag fra den ene part til den anden parts deltagere til støtte for samarbejdsaktiviteterne fritages for told, skat og andre afgifter efter de love og bestemmelser, der gælder på hver parts område, uden at dette dog berører stk. 2.

## **ARTIKEL 16**

### **Konsultationer og tvistbilæggelse**

1. Så snart en part anmoder om det, konsulterer parterne hinanden om ethvert spørgsmål om fortolkning eller anvendelse af denne aftale. Enhver tvist om fortolkning eller anvendelse af denne aftale løses ved venskabelige drøftelser mellem parterne.
2. Stk. 1 hindrer ikke, at parterne søger en tvist løst i henhold til partnerskabs- og samarbejdsaftalen mellem De Europæiske Fællesskaber og deres medlemsstater og Ukraine.

## **ARTIKEL 17**

### **Ikrafttræden og opsigelse**

1. Denne aftale træder i kraft på den dag, hvor parterne skriftligt har meddelt hinanden, at de har afsluttet de interne procedurer, som er nødvendige for aftalens ikrafttræden.
2. Hvis aftalen udløber eller opsiges, får dette ingen virkning for gyldigheden eller varigheden af eventuelle ordninger, der er etableret i henhold til aftalen, eller for eventuelle specifikke rettigheder og forpligtelser, der er opstået på området intellektuelle ejendomsrettigheder.
3. Aftalen kan ændres ved indbyrdes skriftlig aftale mellem parterne. Ændringen træder i kraft på den dato, hvor parterne udveksler diplomatiske noter, hvori de meddeler hinanden, at de har afsluttet de interne procedurer, som er nødvendige for ændringens ikrafttræden.
4. Denne aftale forbliver i kraft i fem år og kan efter fælles overenskomst mellem parterne forlænges med yderligere fem år ad gangen. Hver af parterne kan opsiges aftalen med tre måneders skriftligt varsel til den anden part.

Denne aftale er udfærdiget i to eksemplarer på dansk, engelsk, estisk, finsk, fransk, græsk, italiensk, lettisk, litauisk, maltesisk, nederlandsk, polsk, portugisisk, slovakisk, slovensk, spansk, svensk, tjekkisk, tysk, ungarsk og ukrainsk.